

NAGY Rudolf

A KULTURANTROPOLÓGIA JELENTŐSÉGE A KATASZTRÓFÁK ELLENI VÉDEKEZÉSBEN

THE SIGNIFICANCE OF CULTURAL ANTHROPOLOGY IN THE DIMENSIONS OF FIGHTING DISASTERS

Az időről-időre jelentkező veszélyhelyzetekben a katasztrófavédelmi szakemberek egyik legfontosabb tevékenységi területe a lakosságvédelem. A lakosságfelkészítés felmérését is szolgáló, rendszeresen levezetett szinten tartó, ellenőrző gyakorlatokon is elsődleges a döntések időben történő meghozatalát követő óvintézkedések életbe léptetése.

A gyakorlatok alatt az állampolgárok a felkészítés keretében elsajátított követendő magatartási szabályok végrehajtásával, illetve a polgári védelmi kötelezettségüknek megfelelő feladatok ellátásával járulnak hozzá a védelmi felkészülés sikeres megvalósításához. Ahhoz, hogy ez valós veszélyhelyzetben is eredményesen legyen megoldható, ismerni kell az adott kulturális környezet adta hátterét és annak esetleges befolyását a védelmi feladatokra. Ebben adhat támpontot a szerző most közreadott írása.

Protection of the population is one of the main fields of activities during emergencies occurring from time to time. The implementation of countermeasures after timely decision making is of primary significance during regularly conducted refresher and control exercises, which also aims at the assessment of raising public awareness.

During exercises, the citizens contribute to the successful implementation of the preparation of the population by keeping the rules of conduct learnt during the preparation and by performing their tasks deriving from their civil protection duties. To make it work effectively during real emergencies, the cultural background and its effects on the protection tasks have to be known.

BEVEZETŐ

A 2000 januárjában a polgári védelem és a tűzoltóság integrációja — ez utóbbi önkormányzati, önkéntes és létesítményi elemeitől eltekintve — által létrejött új szervezet, a hivatásos katasztrófavédelem sikeresen rendezte egységbe a lakosság élet- és vagyónbiztonsága megóvásának egymásra épülő taktikai, operatív illetve stratégiai lépcsőit.

A *Katasztrófatörvény*¹ (továbbiakban: Kat. Tv.) a korábban elkülönülten funkcionáló rendszerek összekapcsolásával — a védelmi szférában korábban meglévők mellett — egy új entitás, a katasztrófavédelem létrehozásával egyidejűleg megteremtette annak a közigazgatáshoz illeszkedő rendszerét is. A katasztrófaigazgatás meghatározó szervezeteként az Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság (továbbiakban: OKF), mint rendvédelmi szerv a Tűzvédelmi és Polgári Védelmi Törvények rendelkezései folytán megörökölt tevékenységi körön túl egy sor új területtel szélesítette feladatrendszerét.

A jogalkotó a katasztrófák elleni védekezés kötelezettségeinek teljesítésére felállított, az államigazgatás ágazati kompetenciáit figyelembevevő szervezeti rendszer területi és helyi elemeinek kialakításában erőteljesen támaszkodott a védelmi igazgatás önkormányzati szegmensére², de működését a honvédelmi igazgatástól teljesen elkülönítve strukturálta. Ezek szakmai támogatásában, és a védekezés koordinációjának megvalósításában döntő

¹ 1999. évi LXXIV. Törvény [1]

² Fővárosi, Megyei illetve Helyi Védelmi Bizottságok, polgármesterek.

szerepet hárul a területi valamint helyi katasztrófavédelmi szervekre. Kiemelendő ezek közül az *operatív szervek megalakítása, működtetése* alkalmazási készenlétbe helyezés esetén. Ugyanígy a központi szerv, az OKF is több munkaszerv személyi és tárgyi működési feltételeit biztosítja a tárcák katasztrófavédelmi feladatainak koordinációját ellátó Kormányzati Koordinációs Bizottság (továbbiakban: KKB) eredményes működése érdekében.

A korábbiaktól eltérően a Kat. Tv. az OKF részére *hatósági jogkört* biztosít a *veszélyes ipari üzemek tekintetében*. Ez az Európai Unió által kötelezően alkalmazandó SEVESO-irányelvek érvényesítését szolgáló tevékenység magasabb szinten garantálja a veszélyes létesítmények környezetében élők biztonságát, a lakosságtájékoztatás, a lakosság felkészítése, a településvédelmi feladatok továbbá a külső védelmi gyakorlatok során történő begyakorlása által is.

A legjelentősebb újdonság, hogy hazánkban — a Kormánynak a külföldi állam részére történő segítségnyújtás kapcsán hozott döntésének függvényében — *az OKF biztosítja a nemzetközi segítségnyújtásra kijelölt szervek rendelkezésre állását, szervezi felkészítésüket és a nemzetközi katasztrófa segítségnyújtás gyakorlati végrehajtását*.

A KATASZTRÓFAVÉDELEM KULTÚRANTROPOLÓGIAI ÉRINTETTSÉGE

A KATASZTRÓFAREAGÁLÁS RENDSZERE

A bevezetőben elmondottak is érzékeltetik, hogy a *katasztrófák elleni védekezés* egyike azoknak a feladatrendszernek, melyek a társadalom valamennyi szféráját átfogják. A kormányzati szerveken felül résztvevői az önkormányzatok, a civil és karitatív valamint a gazdasági szervezetek. Ez az összetettség is láttatni engedi, hogy egy ilyen *nemzeti ügy*, mint a katasztrófavédelem — ahogyan erről a Kat. Tv. 1. § (1) is fogalmaz — nem valósulhat meg eredményesen, ha nem vizsgálja azt a kulturális környezetet, amelyben feladatát el kell lássa, illetve nem képes a kulturális változások okozta kihívásokra megfelelő válaszokat találni.

Még inkább érzékelhető lesz gondolatok háttére, amennyiben górcső alá vesszük azt, hogy milyen feladatok jelentkeznek a *katasztrófavédelmi tevékenységben a veszélyeztetettség mértékétől függően felállítható fázisok* során és megvizsgáljuk azok társadalmi vonatkozásait.

Közérthetőbben ez azt jelenti, hogy más a megoldandó kérdés:

- a *veszélyeztetettség* ismeretében, de csak annak *lehetősége* kapcsán, *megelőzendő* a közvetlen *fenyegetettség kialakulását*, illetve *mérséklendő az esetlegesen bekövetkező katasztrófa következményeit*;
- a *konkrétan* mutatkozó *veszély* elhárítását célzó *beavatkozás* terén a *direkt fenyegetettség csökkentése*, illetve *megszüntetések*or (Nem minden fenyegető tényező számolható fel teljes mértékben ellenintézkedésekkel. Bizonyos esetekben — mint például az árhullám levonulása — csak a jelentkező hatásokat tudjuk befolyásolni);
- a *közvetlen veszély elmúltával*, az ellenőrzött, szabályozható módon zajló folyamatok mellett megkezdett *helyreállítás* során a normál életvitel feltételeinek *ideiglenes* (minimális szintű), avagy *teljes körű* biztosítása érdekében.

A katasztrófák jelentette fenyegetettség itt kifejtett időszakaiban a közösségtől mint tevőlegesen is közreműködő féltől eltérő mértékű és minőségű hozzájárulást követel meg a védelmi célok hathatós megoldása. Erre utal a Kat. Tv. 1. § (2) bekezdése, amikor kimondja, hogy *„Minden állampolgárnak, illetve személynek joga van arra, hogy megismerje a környezetében lévő katasztrófaveszélyt, elsajátítsa az irányadó védekezési szabályokat, továbbá joga és kötelessége, hogy közreműködjön a katasztrófavédelemben.”* [1] Alapesetben a veszélyeztetettség csökkentése, a *megelőzés* komplex feladatrendszerében jelenti azt is, hogy:

- a *lakosságot tájékoztatjuk* a környezetében várható veszélyekről;
- *fel kell készítenünk a polgárokat a veszélyekkel szembeni önvédelmi intézkedések megtételére, a veszélyhelyzetekben követendő magatartási szabályokra*;

- *ki kell képezzük* a veszéllyel fenyegető környezetben élőket a lakosságvédelmi feladatokban való *együttműködésre*;
- a polgári védelmi kötelezettség alapján polgári *védelmi szervezetbe beosztott lakosokkal* pedig a *védekezési feladatokban való részvétel* mikéntjét kell megismertetnünk.

KULTURÁLIS HÁTTÉRŰ JELENSÉGEK A FELKÉSZÜLÉSSEN

A hivatásos katasztrófavédelmi szervek alaprendeltetéséből adódó *lakosságtájékoztatás, lakosságfelkészítés és lakosságvédelem* különösen *igényli, hogy figyelemmel legyünk ezek alanyainak kultúrájára, és az abban képviselt értékrendre*. Egyrészt a felkészítést az általános kulturális megnyilvánulásokhoz illeszkedve kell tervezni, és célszerű a *felkészítő személyét* is az adott társadalmi környezetet jól ismerő szakemberek közül *kiválasztani*. Ahhoz ugyanis, hogy a védelemnek a civil közösség számára veszélyhelyzetben nélkülözhetetlen szempontjait, elemeit és tevékenységi rendszerét *megfelelően interpretálhassuk, a szakmai ismereteket az érintettek gondolkodásmódját, viselkedési normáit felmérve kell közvetíteni*. Hasznos lehet e tekintetben, hogy a tájékoztatás, a felkészítés alanyai között vannak maguk a település lakosságának bizalmát élvező önkormányzati vezetők, mint települési polgári védelmi parancsnokok, akik a védelmi feladatok levezénylésének egyszemélyi felelősei. Felkészítésükben az OKF területi és helyi szervei működnek közre, hasznosítva a helyben már bekövetkezett veszélyhelyzetek tapasztalatait.

Ajánlatos a tervezés fázisában is tekintetbe vennünk a tény, hogy az egyes *szubkultúrákban más-más módon viszonyulnak az értékek tárgyiasult* megnyilvánulási *formáihoz*, vagyis az ingó és ingatlan vagyonhoz. Míg egyesek számára egész életük munkájának gyümölcse a komoly terhek felvállalásával megépített családi otthonban manifesztálódik, addig másoknál ez jelentőségében háttérbe szorul a könnyen menekíthető, és az újrakezdés zálogát mindig is jelentő érték tárgyakhoz képest. Tehát a *helyi védelem szervezésénél* valószínűleg a *településen a társadalmi gyökereiket megtaláló lakosokat célszerű* a települési polgári védelmi alegységek állományába polgármesteri határozattal *kijelölni és beosztani*.

Fokozott gazdasági jelentősége van egyes közösségekben a háztáji gazdálkodásnak, és ezen belül is a haszonállatok tartásának. Ezért a védelem tervezésénél az életmentés elsődlegességét biztosítva *gondolnunk kell* — természetesen az esetleges járványügyi következményeken túl — a *ragaszkodó gazdálkodók, ingatlan tulajdonosok háziállatainak mentésére is*, megfelelő kapacitások mellérendelésével.

A VÉDELMI CÉLŰ BEAVATKOZÁSOK KULTURÁLANTROPOLÓGIAI ÖSSZETEVŐI

Egy jól felépített védelmi koncepció megvalósítását elénk vetítő, fentebb pontokba szedett tennivalók lényegi eleme a *beavatkozás* levezénylése. A vázolt elvi megközelítés utal arra, hogy amíg az ország gazdasági teherbíró képessége engedte létszámú és felszereltségű hivatásos *elsődleges beavatkozó erők* meg tudnak birkózni a védekezés — általában taktikai — feladataival, addig a *lakosságnak* csak az elvárható *ön- illetve kölcsönös segítségnyújtásból kell legfeljebb kivennie a részét*.

A *kiterjedtebb, illetve fokozódó veszély- és katasztrófa helyzetekben* azonban már sor kerülhet az *elsődleges veszélyhelyzeti reagáló szervezetek* tartalékainak maximális igénybevételére, avagy a képességeit speciális, vagy többlet kapacitásokkal kiegészíteni képes egyéb szervezetek alkalmazására. A körülmények ilyenkor már a *lakossági önkéntesség* jelentőségének lényeges növekedését is maguk után vonhatják. Ez azonban nagyrészt csak a *saját érdekeltség külsődleges megnyilvánulása*. A tény, hogy *e kapacitás egyedül a lakhely környezetében realizálódig a szabályozott rendben történő bevetés komoly akadály*.

A súlyos eszkaláció kockázatakor a rendelkezésre álló, a másodlagos beavatkozó erőkhöz sorolandó polgári védelmi szakalegységek alkalmazási készenlétbe helyezése is elrendelhető, amely már biztosan érinti a lakosságot a végrehajtói oldalon is.

Következésképpen nagyon fontos, hogy az adott *kultúrkörnyezetben jellemző szociális attitűdöket ismerve szerveződjék a védelem*. Esetenként erre támaszkodva vehetjük elejét a beláthatatlan következményeket is eredmé-

nyezni képes, önálló, meggondolatlan cselekvésnek. Előfordulhat, hogy a védelemvezető szerepében *irányító személyt* az adott környezetben szocializálódott, és a védekezésben közreműködő vagy a védekezés helyszínének közelében élő csoport tagjai *erkölcsi értékeik, szokásaik illetve hagyományaik alapján nem hajlandók elfogadni*, és a *törvények által védett szerepe folytán adott utasításaitól függetlenül, önkényesen cselekszenek*.

A sajátos kulturális szokások hatásain kívül a védendő, illetőleg részt vevő *lakosság szociális normái és értékfogalmában bekövetkező változásokra is érzékenynek kell lenni*.

Általános jelenségként említhető, hogy a média közvetítette, a szubjektum előtérbe helyezésére ösztönző kommunikációs fogások hatásának is köszönhetően a kulturális egészen belüli bizonyos zártabb egységekben *egyre gyengül a közösség sorsáért érzett felelősségtudat*, és mind nagyobb hajlandóság mutatkozik a deviancia felé való elmozdulásra. Ez *eredményezheti* a védelemben közreműködésre felszólító hatósági *intézkedéssel való szembehelyezkedést*, de az egyéb *kötelezettségek teljesítéséhez*, vagy az *önkéntesség védekezésben játszott szerepéhez történő negatív viszonyulás* kialakulását is. Ennek *mutakozó jelei fedezhetők fel* némely, a *jogszabályokat kijátszani igyekvő, szolgáltatási vagy rendelkezésre állási kötelezettséggel terhelt vállalkozók, tulajdonosok körében*, ami a tervezett szükségletek kielégítésében lehet hátrányos.

A KATASZTRÓFA ELMÚLTÁVAL JELENTKEZŐ VÁLTOZÁSOK A KULTURÁLIS VISZONYOKBAN

A szükségletek biztosítására a katasztrófák következményeinek felszámolását követően is kiemelt figyelmet fordítanak a normál életvitelhez szükséges helyreállítás során. Rövidtávon a létfeltételek megteremtésében csak ideiglenes megoldások alkalmazhatóak, és ezek csak az infrastruktúra legfőbb elemeinek működését hivatottak garantálni. A helyzet normalizálódásával azonban tervszerűen folytatni kell a helyreállítást.

Ennek elmaradása a hajléktalan, segélyeken tengődő — akár több tízezres létszámot is kitevő — tömegek terhei magától értetődően az addigi kulturális viszonyok teljes összeomlását is magukkal hozhatják. Ez akár régiókra kiterjedő események láncolatát indíthatja el, ahogyan azt az Afrika egyes vidékein tapasztalható menekült hullámokról adott beszámolók igazolják.

Migrációs fejlemények híján is felborulhat egy-egy népcsoport, térség kulturális helyzete, ha az *ideiglenes viszonyok rögzülése*, társadalmi beágyazódása bekövetkezik. Rendkívüli gondok forrása ez többek között Örményországban, ahol az 1988-as Gyumri városát is elpusztító földrengés mementójaként áll még ma is az ideiglenes hajléknak épült bódékból és bádogviskókból született város. [2]

Megfontoltságot és körültekintést kíván azonban más miatt is ez a helyzet konszolidálására irányuló munka. Ott is, ahol a források elegendőek a települési épített környezet teljes rehabilitációjához, mély társadalmi, kulturális zavarokat kelthet egy esetleges újjáépítés, ha az — az eredetileg alacsonyabb kulturális réteghelyzetből —egyeseket kiemel, míg másokat önhibájukon kívül kedvezőtlen helyzetbe hoz.

NEMZETKÖZI SEGÍTSÉGNYÚJTÁS

A hivatásos katasztrófavédelem, ha meg kíván felelni a *globalizálódó világ kihívásainak*, és — ha a szükség úgy hozza — *élni szeretne a nemzetközi összefogás kínálta plusz erőforrások bevonásának lehetőségével*, nem hagyhatja figyelmen kívül a katasztrófák elleni védekezés nemzetközi viszonyrendszerének alakulását befolyásoló törekvéseket sem.

Az OKF eleget téve jogszabályi kötelezettségének, illetve hazánkkal szemben a nemzetközi szervezetek által támasztott elvárásoknak *tevékenyen vesz részt a katasztrófareagálási képesség javítását szolgáló mentőszervezetek felkészítésében, a kiképzésmódszertan és az eljárásrendek kialakításában*.

Ahhoz azonban, hogy megfelelő ismeretek birtokába juttathassanak a kiképzendő civil szervezetek, először is világosan kell látni a nemzetközi katasztrófa-segítségnyújtás intézményrendszerét és a szükséges képességeket behatároló veszélyeket, amelyek következményeinek felszámolásában, vagy hatásának csökkentésében a hazánkból kiküldendő csoportok szembe találhatják magukat.

Felismerve a természeti és civilizációs katasztrófáknak a globális kihívásokban játszott szerepét nemzetközi

szintén több szervezet is foglalkozik a megelőzés, felkészítés, reagálás és helyreállítás kérdéskörével.

ENSZ

Az ENSZ tevékenységét e területen az *Alapokmányában* lefektetett irányadó elv szerint végzi vagyis, hogy *humanitárius segítséget az érintett ország kérésére és egyetértésével* kell nyújtani.

Az ENSZ keretén belül a *Humanitárius Ügyek Koordinációs Hivatala* (továbbiakban: OCHA) látja el a természeti és civilizációs katasztrófákból eredő feladatokat. Az OCHA a nemzetközi összefogás koordinálásával enyhíti a katasztrófák okozta károkat, reagáló egységek, tanácsadók küldésével a *helyszínen humanitárius segítség* formájában. Cél, hogy a lehető legrövidebb idő alatt a legmegfelelőbb segítség érkezzon a helyszínre, specifikusan a katasztrófa típusa szerint.

Általánosságban egy katasztrófa-segítségnyújtási akció elindítása a következőképpen zajlik. A segélykérés alapján vagy a médián keresztül, illetve közvetlen jelentés útján az OCHA tudomására jutó katasztrófa helyzetben az OCHA kapcsolatba lép az érintett országgal, információt kér, valamint haladéktalanul értesíti a tagországokat (fax, e-mail) az eseményről. A helyszínre utazik az „UNDAC”, az ENSZ Katasztrófa Becslési és Koordinációs Csoportja. Feladata, hogy szakszerű információkkal lássa el az OCHA-t, ezen felül pedig megszervezze együttműködést és kapcsolatot tartson a katasztrófa sújtotta ország nemzeti és helyi veszélyhelyzet kezelési hatóságai-val.

A segítségnyújtás meggyorsítása érdekében 2001-ben létrehozták az úgynevezett „*Virtual OSOCC*” (On-site Operations Coordination Centre) internetes honlapot. Ezen keresztül egyéni jelszavas védelemmel ellátva az országok „online” — valós idejű — információkat adnak és kapnak a kialakult helyzetről, annak változásáról, a sújtott ország által kért segítségről (lista a szükséges erőkről, eszközökről), a kérés alapján felajánlott segítségről (a donorok lehetőségeiktől függően választanak a listáról és közvetlenül ráteszik a honlapra), a segítség célba érkezéséről és felhasználásáról. [3]

NATO

A NATO EADRCC (*Euro-atlanti Katasztrófa Reagálási Koordinációs Központ*) az EAPC (Euro-atlanti Partnerségi Tanács) országok segítségnyújtásának koordinálása céljából, az EAPC földrajzi határain belül bekövetkezett természeti és civilizációs katasztrófák esetében kap szerepet. Munkája röviden az alábbiak szerint összegezhető.

A NATO EADRCC „napi” tevékenysége során biztosítja az információcserét az érintettek között, és tervezési feladatokat lát el. Ezen felül „karbantartja” a felajánlott nemzeti elemeket tartalmazó listát, fejleszti az interoperabilitást, továbbá előkészíti a nemzetközi gyakorlatokat.

Katasztrófa esetén a katasztrófa sújtotta ország helyzetjelentést küld a Központnak, szükség esetén segítséget kér. A Központ a nemzeteket faxon és e-mailen azonnal értesíti. Szoros együttműködésben az Egyesült Nemzetek Szervezetének illetékes hivatalával (UN OCHA) — elkerülendő a duplikációt — koordinálja az EAPC országok tevékenységét, a segítség felajánlásokat és a segítségnyújtást.

A NATO katasztrófa reagálási képességének felállítása céljából létrejött az EADRU (Euro-atlanti Katasztrófa Válaszreagálási Egység). Az EADRU többnemzetiségű, katonai és polgári elemekből (képzett mentési szakemberek, egészségügyi valamint más egységek, eszközök, anyagok, szállítóeszközök) áll. Nem állandó jellegű krízisintervenciók szervezete, mivel csak katasztrófa esetén jön létre az EAPC tagok önkéntes felajánlása alapján. Összetétele, mérete a katasztrófa típusától függő. Az ENSZ által koordinált műveletekben az egység az EADRCC irányításával tevékenykedik.

EURÓPAI UNIÓ

Az Európai Unió Tanácsa 2001. október 23-án elfogadott Határozatában, a polgári védelmi segítségnyújtási beavatkozások terén a fokozott együttműködés előmozdítása érdekében 2002. január 1-jei hatállyal életre hívta a *Közösségi Polgári Védelmi Mechanizmust*.

A Határozattal megalakult a közösségi katasztrófa-reagálási rendszer, amely meghatározza a tagállamok, a Bizottság, valamint a segítséget kérő és nyújtó állam feladatait, illetve azon elemeket és akciókat, melyek a katasztrófa-helyzetben történő együttműködést támogatják.

Működési rendje alapján a Mechanizmus részes tagállama, amelyben a katasztrófa történt, haladéktalanul köteles értesíteni azon tagállamokat, amelyeket a katasztrófa érinthet, illetve, amennyiben segítségkérés várható. A *Monitoring és Információs Központ* (továbbiakban: MIC) keresztül a Bizottságot informálja annak érdekében, hogy az tájékoztathassa a többi tagállamot, és aktivizálja az illetékes szolgálatokat.

Veszélyhelyzet esetén bármely ország, a hatósága által kibocsátott hivatalos értesítésen keresztül — a szükséges erőforrások meghatározása mellett — segítséget kérhet a tagállamoktól akár közvetlenül, akár a MIC közbeiktatásával.

A katasztrófa-helyzetben történő együttműködést *támogató funkciókat és feladatokat* a Határozat a következőkben jelöli meg:

- *Monitoring és Információs Központ* (MIC) készenlétbe helyezése és folyamatos működtetése a Bizottság által. Feladata a műveletek koordinálása;
- *Veszélyhelyzeti Kommunikációs és Információs Rendszer* készenlétbe helyezése és működtetése, mely lehetővé teszi a MIC és a tagállamok közötti zavartalan és folyamatos információáramlást;
- a *beavatkozó csoportok és egyéb beavatkozási támogatás meghatározása*, amelyek veszélyhelyzet esetén segítségnyújtási beavatkozásokra a tagállamokban rendelkezésre állnak;
- a felmérő és koordináló, valamint a beavatkozó (katasztrófa esetén bevethető) *szakértők listájának összeállítása* (melyhez való hozzájárulás a tagállamok számára önkéntes, a szakértők alkalmazásáról szóló döntés a tagország hatáskörében marad), illetve a *tagállamok képességeiről* (benne: orvosi erőforrások is) *adatbázis* naprakészen tartása;
- *kiképzési program* kidolgozása és végrehajtása a beavatkozó csapatok és szakértők bevonásával;
- *munkaműhelyek, szemináriumok* és a beavatkozások fő szempontjaival foglalkozó kísérleti projektek szervezése;
- egyéb *támogató tevékenység* (mint például a segítségnyújtási beavatkozásra szolgáló erőforrások szállításának elősegítése).

A NEMZETKÖZI KATASZTRÓFAVÉDELMI TEVÉKENYSÉG KULTURÁLIS ANTROPOLÓGIAI TÉNYEZŐI

Magyarország 2003. január 1-jétől már több, a Bizottság EU Polgári Védelmi Mechanizmusát érintő tevékenységében részt vett.

Az utóbbi években hazánkhoz az EU MIC felől érkezett a legtöbb felkérés (pl.: Sri Lanka; vagy logisztikai támogatás német, francia segélycsapatoknak), de az is előfordul, hogy az OKF kormányzati jóváhagyással kétoldalú katasztrófavédelmi egyezmény alapján nyújt segítséget (Ukrajna, Románia, Szerbia). Ezen felül a határ menti együttműködésben már több helyi jelentőségű káresemény kezelésére került sor.

Az utóbbi évek tapasztalatai megerősítették az elsődlegesen beavatkozó állami szervezetek mellett az önkéntes szervezetek tevékenységének nélkülözhetetlenségét is.

E civil erők a hivatásos katasztrófavédelmi szervek koordinatív támogatásával mind gyakrabban képviselik hazánkat a nemzetközi segítségnyújtás során. A magyar kutató-, mentő csoportok tevékenysége — többek között a törökországi és az indiai földrengés során végzett eredményes munka — nagyfokú elismerést váltott ki mind a helyi hatóságok, mind pedig a lakosság körében. A gyakorlatban bebizonyosodott, hogy olyan, valóban felkészült szakembergárda és eszközállomány birtokában vannak ezek a mentőszervezetek, amelyek megfelelően képviselhetik a Magyar Köztársaságot és katasztrófavédelmét.

A meglévő — elsősorban anyagi — korlátok ellenére elmondható, hogy mára már nemzetközi szinten is elismert

és bevethető mentőkutyák és kutyavezetők, légi mentők, bűvárok, vízi mentők stb. állnak rendelkezésre. [4]

Az ezen csoportok szisztematikus felkészítésében elért eredményeknek köszönhetően az ENSZ OCHA (Humanitárius Ügyek Koordinációs Hivatala) részéről felkérés érkezett az INSARAG (International Search and Rescue Advisory Group) módszertanának fejlesztésébe és az USAR képesség erősítésébe az OKF részéről történő bekapcsolódásra. A nemzetközi téren kivívott elismertség jeleként az OKF képviselőjében az ENSZ INSARAG Euro-Afrika Régió alelnöki tisztét töltjük be.

Ez a nemzetközi közösség által létrehozott regionális szervezet a nemzetközi katasztrófareagálás terén szerzett tapasztalatoknak a hasonló képességeket kialakítani kívánó országok részére történő átadását tűzte ki célul.

Ehhez azonban a szakmai, valamint a nemzetközi kommunikációt lehetővé tevő nyelvi felkészültségen túl szükségeltetik a helyi kultúra ismeret is. A európai kultúrkörből jelentősen távol eső államok hasonló rendeltetésű csapatainak kiképzése egyedi felkészítési programokat, képzési módszereket igényel. Még akkor is, ha a Mediterrániumhoz sorolandó észak-afrikai országok beavatkozóit készülünk is felvértezni ismeretekkel.

Nem elhanyagolandó azonban ezeken felül az sem, hogy a nemzetközi katasztrófa-segítségnyújtásban részt vevő mentő csapatok igen gyakran saját kultúrájuktól idegen környezetben, néha megdöbbentően más kulturális tényezőkkel övezve, megfeszített tempóban végzik munkájukat. A már említetteken túl esetlegesen ez is forrása lehet a tevékenységüket hátráltató helyzetek kialakulásának.

ZÁRSZÓ

Az előzőekben leírtak is szemléltetik azt, hogy a katasztrófavédelem folyamatos kapcsolatot jelent a veszélyeztetettek és a veszély megelőzésére, elhárítására rendelt szervezetek között. Ebből eredően csak állandó odafigyeléssel lehet megszolgálni a társadalom bizalmát, továbbá kitarító munkával lehet csak elérni a lakosság veszélyekkel szembeni tudatos magatartási formáinak kialakítását is. Mivel a civil lakosság együttműködő viselkedése minden krízisszituációban döntő, ezért a megfelelő befolyásolás lehetősége a felkészítésen is múlik, amely egy igen komplex feladat. Ebben a szokások és kulturális viszonyok mind az ismereteket átadóknál, mind pedig a befogadóknál okozhatnak zavarokat, amelyek viszont később a veszély bekövetkezésekor helyrehozhatatlan károkat is indukálhatnak.

A katasztrófák nemegyszer sajátos, a védekezésben résztvevőktől eltérő kultúrkörnyezetben pattannak ki. Nem felesleges tehát, ha tekintettel vagyunk ezekre. A katasztrófavédelem szakmai feladatainak e rövid és mintavétel-szerű áttekintéséből is kitűnik, hogy a kulturális háttér idejében való feltérképezésével, a beavatkozás, a mentés erőinek összpontosítását könnyíthetjük meg, emberéletek sokaságát megmentve, és a felesleges szenvedést elkerülve.

Kulcsszavak: kultúranropológia, katasztrófavédelem, lakosságvédelem, nemzetközi segítségnyújtás

Keywords: cultural anthropology, disaster management, protection of the population, international assistance

FELHASZNÁLT IRODALOM

[1] 1999. évi LXXIV. Törvény a katasztrófák elleni védekezés irányításáról, szervezetéről és a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezéséről.

[2] ALEXA Károly: *Örményföld*. -In: Helikon Irodalmi folyóirat, 2005. május XVII. évfolyam 2006. 1. (447.) szám, január 10., <http://www.helikon.ro/index.php?m r=25>, (Letöltve: 2007. 01. 13.).

- [3] *Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, International Search And Rescue Advisory Group. International Search And Rescue Response, Guidelines, February 2004.*
- [4] SZÚCS Tamás: *A civil mentőszervezetek alkalmazhatósága a hazai és a nemzetközi katasztrófa események felszámolásában.* -In: Biztonságos Magyarországért Közalapítvány Füzetek, 2006. április, 14. szám,. I
SSN 1589-64, 25. o.